

UMUTSUZLAR

İlker Mutlu

“Çiğdem, sen, ben ve silahım ha? Sen ben ve silahım olamaz mıyız?”

“Günler sonra uslu bir çocuk çekingenliğiyle oyuna geldi.
Kendisini aradığım için çok mutlu olmuş. Teşekkür etti.
Ben onun hayatında devamlı kanayan kırmızı bir gülmüşüm.”

“Sen gideli çok oldu Çiğdem. Sen gideli 467 gün oldu.
Her kurşun deliği bir gün içindir.”

“Hangi gazete yazacak öldüğünü?
Ben seni zalim kurşunlar parçalasın diye mi doğurdum?”

“Çiğdem, silahımı bırakırsam seni çok sevdiğime inanacak mısın?”

Ülkemizde öğrenci olaylarının başını alıp gittiği bir yıldır 1971. Aynı zamanda insanların sinemadan uzaklaşmaya başladığı yıldır. Tek tük de olsa evlere girmeye başlayan televizyon ve onunla başlayan eve kapanma durumu henüz tam olarak

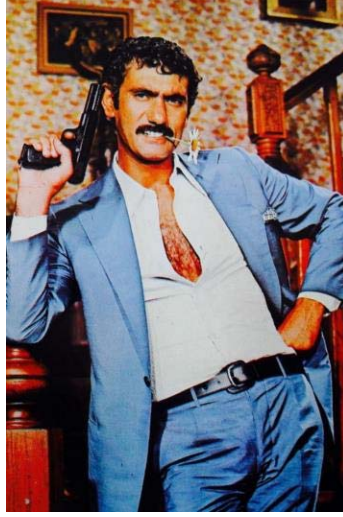
gerçekleşmemişti belki ama sinyalleri de geliyordu ve bu sinyali algılayan yapımcı ve yönetmenler seyirci çekmenin farklı yollarını aramaya başlamışlardı çoktan. Erkek izleyiciye yönelmeleri en kestirme seçenektir, onlar da dünyada yükselmekte olan trendleri incelediler. **Bruce Lee** ile dövüş filmleri ve İtalya'dan yayılan seks güldürüleri tüm dünyada tutulmaktaydı. Türk yapımcılar da çoğunlukla bu örnekleri birebir alarak ya da bize uyarlayarak tüm 70'leri egemenliği altına alacak olan avantür ve seks sinemasını oluşturmaya giriştiler. Bu yönelişin ilk örnekleri *İki Yosmaya Bir Kurşun* (Semih Evin), *Tamam mı Canım* (Ahmet Üstel), *Bin Bela Bir Kurşun* (Nişan Hançer) gibi filmler 1971'de çekildi. Bu arada **Semih Evin** ve **Nişan Hançer**'in 1960'ların tutulan anakım filmlerinin yönetmenleri olduklarına dikkatinizi çekmek isterim.

Çıkış yolundaki diğer bir grup da aynı yıl masal filmlerine yöneldi ve *Sinderella Külkedisi* (Süreyya Duru), *Ayşecik ve Sihirli Cüceler Rüyalarda Ülkesinde* (Tunç Başaran), *Altın Prens Devler Ülkesinde* (Muharrem Gürses), *Binbir Gece Masalları* (Ertem Göreç) ve *Keloğlan* (Süreyya Duru) gibi filmler çekildi. Bunlar da hatırı sayılır bir ilgi gördü belki ama seyirci sinemadan hakikaten çekiliyordu.

Böyle bir ortamda 60'lar boyunca yaptığı onlarca avantürle kendi kitesini çoktan oluşturmuş bir sanatçı, Çirkin Kral **Yılmaz Güney**, kiminde oyuncu ve senarist olarak yer alıp piyasa şartlarına uyacağı, kiminde senarist-yönetmen-oyuncu olarak damgasını vuracağı on film yaptı. Yönettiği altı filmin her biri bugün çeşitli nedenlerle sinemamızın klasikleri arasında yer almıştır. Bunlar *Yarın Son Gündür*, *Vurguncular*, *Baba*, *Acı*, *Ağıt* ve ele alacağımız film olan *Umutsuzlar*'dır.

70'lere kadar **Yılmaz Güney** elbette iyi yapımlarda da yer almış, *Seyyit Han* (1968) gibi bir klasiğin senaryosunu yazıp, yöneterek ve başrolünü üstlenerek de rüştünü ispat etmişti. Hatta *Seyyit Han* Türk Sineması'na mesafeli duran Sinematek tayfasını bile bir anlamda dize getirmiş, filmi programlarına almalarına, üzerine yazılar yazmalarına neden olmuştu. Buna rağmen, **Güney** halkının sanatçısıydı ve başarılarında dahi o insanların kendisini tutmalarına neden olan özelliklerden vazgeçmeyecekti.

1971'de adeta birkaç yıl içinde hapisanelerin gediklisi olacağını ve artık çok seyrek üretebileceğinin farkına varmışçasına seri üretime giren **Güney**, onu halâ köylü, lümpen, kabadayı gören, bıyığı olmadan bir hiç olacağını idda eden şehirli seyirciye adeta bunun aksini ispat etmek için sakalını bıyığını kesip, oldukça da şık giyinerek, üstelik o kentli seyircinin de çok tuttuğu, kendinden saydığı bir aktrisle, **Filiz Akın**'la başrolü paylaşacağı ama seyircisinin beklentisini karşılamaktan da geri durmayacağı bir proje geliştirir: *Umutsuzlar*'dır bu projenin adı.

Hakikaten de **Güney** daha önce hiçbir filmde olmadığı kadar romantiktir bu filmde. Sevdiği kadın için geceyarısı çiçekçi açtırır, tüm evi o kadının yani Çiğdem'in resimleriyle kaplıdır, sevdiği kadını gölge gibi izler ve onun uğruna ölüme gitmeye razı olur. Fatoş Güney, bir yerde filmin aslında kendi hikâyelerini anlattığını, hatta ilk olarak Çiğdem'i kendisinin oynamasının düşünüldüğünü söyler.

Filmin neredeyse ilk beş dakikasında **Yılmaz Güney**'i (Fırat) hiç görmeyiz. Sevgilisi Çiğdem, arkadaşına ondan ve imkânsız aşklarından bahseder. Her gün gazetelere bakmakta, Fırat'ın ölüm haberinin geleceği günü beklemektedir. Balerindir Çiğdem. Onun provalarından sahneler izleriz. Bir prova çıkışı düşünceli düşünceli yürürken (bu ve benzeri sahnelerde elindeki plastik malzemenin farkında olan **Güney**, **Akın**'ı uzun uzun görüntüler ve ondan, aktrisin hiçbir filminde rastlayamayacağınız -belki **Atıf Yılmaz**'ın 1972 yapımı **Utancı**'ndaki oyununu dışarıda tutmak lazım- oyunu alır) aslında uzun zamandır gizlice kendisini izleyen Fırat'la karşılaşır. O tesadüfte ardına baka baka da olsa yoluna gider Çiğdem. Eve vardığında, varlıklı oldukları belli olan anne-babasının tartışmakta olduğunu görür ama umursamaz. Halâ Fırat'ı düşündüğü bellidir.

Fırat'ı takip etme sırası Çiğdem'dedir. İskelede teknesini bekleyen Fırat'ı izler uzaktan. Yine eve döndüğünde bu defa anne-babasını çocukluk arkadaşı olan ve şimdi onunla evlenmek isteyen delikanlıyla sohbette bulur. O sudan sohbeti büyük bir dikkatle dinleyen ihtiyarlar, evin hizmetçisinin hasta evladından dert yanışına kulak bile asmazlar.

Bir gece uyurken ansızın bir dürtüyle uyanan Çiğdem, perde arkasından sokağa baktığında Fırat'ın dışarıda beklediğini görür. Bir anlık bir tereddüt sonrası geceliğiyle kendini sokağa atar ve iki âşık birbirini görüp hasretle sarılır nihayet.

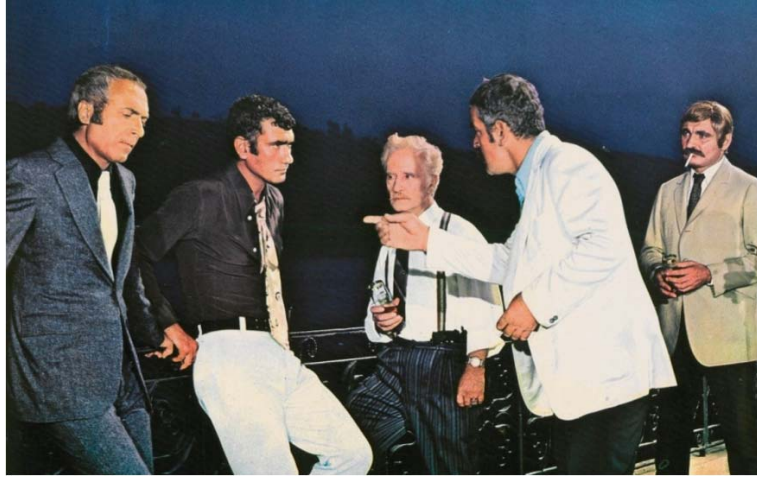
Fırat'ın Çiğdem'i getirdiği evinde işte o bahsettiğim duvar boyutundaki fotoğraflarını görürüz kızın. Fırat, evini adeta bir mabede çevirmiştir. İster istemez **Metin Erksan**'ın fetişist filmleri gelir aklınıza. O resimlerden birinin delik deşik olduğunu görürüz. Kurşun delikleridir bunlar. Yazının başındaki alıntılardan biri olan, sonradan bu filmin kült sözlerinden biri haline gelecek olan *“Her kurşun deliği bir gün içindir”* tiradı bu sahnede atılır. Birbirlerine sitem ettikleri konuşmalarla devam eden gece, Fırat'ın silaha mecburiyetini haykırışıyla ve Çiğdem'i arayan adamlarının eve gelişiyle son bulur. Adamlar onu evine, Fırat'ı da kendi merkezlerine götürürlerken Çiğdem'e Fırat'ın peşini bırakması tehdidinde bulunmayı ihmal etmezler. Merkezleri olan köşkte adamlarından her birinin karşısında olduğunu gören ve hiçbirini ikna edemeyeceğini anlayan Fırat, artık yalnız kaldığını anlar ve çekildiği odasında filmin bir başka kült sahnesine hayat verir. Aynada kendisine bakarken birden silahını çeker ve aynadaki görüntüsünü vurur (Bu, Yılmaz Güney'in gerçek hayatında da devamlı yaptığı bir hadise olarak anlatılır.)

Filmin üçüncü kültleşmiş ve internette hala en fazla paylaşılan sahnesinde ise Fırat (ki bu sahnenin benzerleri daha sonra **Kadir İnanır** ve **Cüneyt Arkın** tarafından pek çok filmde yineleneyecektir), bir nevi halk gününde, merkezlerinde özel olarak hazırlanmış bir odada, farklı insanların problemleri için hükümler verir.

Rakipleri aşkın zayıf düşürdüğü Fırat'ı yok etmek için fırsat kollamaktadır. Kurulan sürekli pusuları teker teker atlatır Fırat. Nihayet Fırat'ın kız kardeşinin düğününde, kız kardeşi ve nişanlısının hazırladığı bir oyunla bir araya gelirler Çiğdemle ve tekrar buluşmak üzere anlaşılır. Fırat'ın kendi sonu gibi onların da sonunu getireceğini düşünen dostları ona ihanet eder ve buluşmayı düşmanlarına haber verirler. Kalacakları sayfiye evine vardıklarında Fırat'ın belindeki silahı gören Çiğdem yine sinirlenir ve bir kavgaya tutuşurlar. O esnada pencereden aşağıda toplanan düşmanlarını gören Fırat, çıkışsızlığın ve umutsuzluğun nihayet farkına vararak silahını Çiğdem'e teslim eder ve dışarı çıkar.

Hikâyesini bu şekilde özetleyebileceğim **Umutsuzlar**, **Güney**'in sinemasında içerdiği romantizmle ve Fransız filmi havasıyla hakikaten farklı bir yerde durmaktadır. Sadece bu da değil, yönetmen olarak **Akın**'ı filmde adeta bir ikona gibi kullanır **Güney**. Onun güzelliğini (elbette ki usta **Gani Turanlı**'nın müthiş fotoğraflarıyla) defalarca vurguladığı, **Akın**'ın yüzünün ekranı tamamen doldurduğu, tablo gibi sahneler çeker. Yan rollerdeki oyuncuların her biri gerçekten iyi performanslar sergileyerek görevlerini fazlasıyla yerine getirirler. **Güney**'in Çirkin Kral döneminden beri neredeyse ekibinin birer parçası haline gelmiş oyuncular bunlar: **Hayati Hamzaoğlu** (ki filmlerinde her zaman başkahramandan rol çalar), **Nihat Ziyalan** (ki şairdir ve denir ki Güney'le anlaşmazlığa düşmeseydi onun yerini alabilirdi), **Tuncer Necmioğlu** (filmde peruğu sırtsa da oyunculuğu her zaman kalburüstüdür), **Mehmet Büyükgüngör** (onu genelde “doktor” olarak tanırdık), **Memduh Ün** (Evet, bir zamanlar Güney'e “*Bundan ancak hamal olur*” diyerek ona rol vermeyen usta, onun filminde önemli bir rol üstlenir), **İhsan Gedik** (her zaman potansiyeli olduğuna inandığım bahtsız aktör).

Memduh Ün, Yılmaz Güney, Mehmet Büyükgüngör, Hayati Hamzaoğlu ve Tuncer Necmioğlu

Yılmaz Güney, Nihat Ziyalan ve İhsan Gedik

Düşmanını da yine büyük bir aktör oynar; **Kazım Kartal**'dır bu oyuncu. Onun da sinemamızda yerinde değerlendirilemediğine inanırım hep. Filmdeki lakabı Tahtabacak'tır.

Kazım Kartal, filmde Tahtabacak rolünde

Hikmet Taşdemir'in de ilk oyunculuk deneyimi burada gerçekleşmiştir. Fırat'ı öldürmesi için gönderilen katil Parmaksız'ı oynar. Lakaplar, filmdeki gerçek özelliklerinden gelmedir!

İlk rolünü oynayan Parmaksız Fikret Taşdemir ve gerideki de Nurettin Kaygısız

Fırat'ın annesi rolündeki **Şükriye Atav**'ı geçmek olmaz. **Aliye Rona**'dan sonraki en karakteristik annedir ve bu rolleri başarıyla oynar. Fırat'ı defalarca tokatladığı sahne gerçekten can acıtır. Bir de gencecik **Mustafa Alabora** var filmde, Fırat'ın kızkardeşiyle evlenen genç rolünde.

Film, konuşmasız anların çokluğuyla (ki aslında bu, Güney'in diğer filmlerine de damga vurur, fakat buradaki kadar değil) dikkat çeker. Özellikle bu anlara eşlik eden, filmi koca bir klipmiş gibi kaplayan ama buna rağmen asla rahatsızlık vermeyen **Yalçın Tura**'nın senfonik müziği akılda kalıcı ve çok güzeldir.

Filmin yönetmeni **Yılmaz Güney** (1937-1984), burada uzun uzun kendisinden bahsetmeye gerek bırakmayacak denli hakkında yazılmış, çizilmiş, çok yönlü bir sinema adamı. Türlü zorluklar içinde geçen bir gençliğin ardından tırnağıyla kazıya kazıya kendine açtığı yol, onu karşılaştığı türlü engelleri aşarak Cannes'a kadar taşıdı ve buna rağmen yokluk içinde öldü.

Filiz Akın (1943) Türk sinemasının asil, modern, kentli ve zarif yüzü olarak sinema tutkunlarının hayranlığını kazanan, beyaz perdenin Avrupai yüzü, kolejli kızı, sarışın yıldızı olarak da tanınır. Bu açıdan Güney sinemasının kadınlarına aykırı düşse bile, bu filmde kesinlikle tam yerini bulmuştur. 1962'de Artist dergisinin yarışmasını kazanarak sinemaya girdi. *Umutsuzlar*'a dek *Şakayla Karışık* (Osman Seden, 1965), *Kadın Berberi* (Türker İnanoğlu, 1964), *Yankesici Kız* (Türker İnanoğlu, 1964) gibi hafif komedilerde ya da *Acı Tesadüf* (Kemal

Kan, 1961), *Kaderin Cilvesi* (Türker İnanoğlu, 1966) gibi melodramlarda görüldü çoğunlukla. 1970 yapımı, önceki sayılarda ele aldığım *Ankara Ekspresi* (Muzaffer Arslan) ile Antalya'da En İyi Kadın Oyuncu Ödülü de aldı. Şahsi kanaatim *Umutsuzlar*'la birlikte rol aldığı en iyi ikinci film *Utancı*'tır.

Filme damgasını vuran, şiir gibi görüntülerin yaratıcısı olan **Gani Turanlı** (1926-2005), gençliğinde oyuncu olarak başladığı sanat hayatına *Kara Vadi* (Turgut Demirağ, 1955) filmiyle yapımcılığı deneyerek devam etti. 1957'de yine **Demirağ**'ın teklifiyle *Çölde Bir İstanbul Kızı*'nın (Faruk Kenç, 1957) set fotoğraflarını çekti. 1960'ta *Ve Allah Aptalları Yarattı*

(Muharrem Gürses) ile görüntü yönetmenliğine başlayan **Turanlı**, Türk sinemasının pek çok ünlü yönetmeniyle çalıştı. **Güney**'in *Seyyit Han* ve *Ağıt* filmleriyle (ayrıca *Acı* ve *Umutsuzlar*) Adana Altın Koza Film Festivali'nden en iyi görüntü yönetmeni ödüllerini kazandı. Hayatı boyunca seksene yakın filmi görüntüleyen Turanlı, **İlhan Arakon** ile birlikte görüntü yönetmenliğinin bizde saygın bir yere oturmasını sağlayan sanatçıdır demek uygun olacaktır.

Son olarak filmde iz bırakan bir diğer isim olan **Yalçın Tura**'dan (1934) da bahsetmeliyiz. Sanatçı *Namus Düşmanı* (Ziya Metin, 1957) ile ilk film müziğini yaptı. **Lütfi Akad**'ın *Zümrüt* (1959) filmine yaptığı müzikle Gazeteciler Sinema Armağanı ödülünü aldı. 1984'te *Bir Yudum Sevgi* (Atif Yılmaz) ve 1996'da da *Sen de Gitme* (Tunç Başaran, 1995) ile Antalya Film Festivali'nde En İyi Müzik Ödülü'nü aldı. Akademisyen olarak da Türk Müziği Devlet Konservatuarı'nda dersler verdi.

1990'larda Eskişehir'de okuduğum yıllarda tanıştığım eski Yeşilçam kavgacısı **Nurettin Kaygısız**, bu filmle ilgili aklımda yer eden güzel bir anı anlatmıştı. O dönem **Yılmaz Güney**'le güzel bir dostluğu varmış oyuncunun. Bu filmin

yapıldığı dönemde ayağı kırıldığı için uzun zaman rol alamamış. Bir gün Yılmaz'a gitmiş ve durumunu anlatmış. Yılmaz, toplamda iki dakika ya gözükeceği ya gözükmeyeceği bir rol yazar ona ve üç günlük iş koyar çekimler için. Her bir gün için de tam yevmiye verir. Filmdeki rolü Carlton Oteli'nde elinde bir tabela tutup "Bay Fırat!" diye seslenerek gelen telefonu haber vermek için onu arayıp duran otel görevlisidir!

Umutsuzlar, 1971 Adana Altın Koza Film Festivali'nde En İyi Üçüncü Film ve En İyi Görüntü Yönetmeni ödüllerini aldı. **Güney** bununla da yetinmeyip o yılki Altın Koza'ya damgasını vurdu ve neredeyse ödüllerin tümünü silip süpürdü. **Umutsuzlar** bugün de seyri keyifli, çeşitli yönleriyle vurucu, hayli nostaljik ve Çirkin Kral dönemi Güney'iyle yeni dönem Güney'ini (filmlerini kronolojik olarak izlediğinizde elbette) son defa bir arada göreceğiniz, hakikaten güzel bir film. Hala izlememiş olanlar filmin DVD'sini edinebilir yahut internet ortamında temizlenmiş kopyasını izleyebilirler.